

LIBRE PENSEE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · VOLNÁ MYŠLENKA ·
GLASILO SLOVENSKE SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradí, Češko. — Izhaja vsak mesec in stane 3 K.

Charles Darwin.

Ravno sto let je letos, kar se je narodil v Shrewsburu na Angleškem oče Svobodne Misli, znameniti učenjak-prirodoslovec Charles Darwin (12. svečana 1809). — V njegovih mladih letih ni ničesar, kar bi nas moglo posebno zanimati. V petnajstem letu svoje starosti ga je začela veseliti kemija; ko je zapustil kolegij, je šel v Edinburg, kjer je hotel študirati medicino; toda ta mu ni ugajala, zakaj čutil je velik odpor proti krvi. Iz Edinburga je šel v Cambridge, toda hrepenenje njegovo ga je vleklo k geologiji in mineralogiji in tako je nastopil na ladji Beagle pot okoli sveta. S tem se je odločila usoda njegovega življenja (oče Darwinov je hotel, da bi postal sin pastor). Ta njegova pot je bila povod neumornega dela. Izšli so plodi tega dela, cela serija knjig, ki so vznemirile ves tedanji omikani svet. Neka krasnega dopoldneva v jeseni leta 1859 je izšlo glavno delo Darwinovo: „O nastanku vrst“. Zjutraj je knjiga izšla, zvečer je bila že razprodana. Natis je izhajal za natisom, v vse jezike civiliziranih narodov je bila preložena ta knjiga. Darwinov nauk o nastanku vrst živalij in rastlin, o katerih so do tedaj ljudje mislili, da so večno nespremenljive, ta revolucionarni nauk je švignil kakor blisk v tabor prirodoslovcev, kjer je še mnogo starih gospodov, privrženecv cerkve, sladko spalo v prijetnih sanjah svete vere. Nastal je res nekak duševen vihar, ki je zabučal po vsem civiliziranem svetu. Samotarec Darwin je pojasnil svetu, da je imel Lamarck in cela vrsta njegovih prednikov, ki so zastopali isto mnenje, popolnoma prav. Kar je

bilo prej še megleno, se je razjasnilo, solnce je zažarelo in megle so se razkropile.

Darwin je proglasil, opiraje se na tisoče trdnih in neomahljivih dokazov, skrbno izbranih in strogih, ki jih je iskal z velikim trdom, po vseh delih sveta, sledeči, veliki princip: vsaka živalska ali rastlinska vrsta, ki je že prešla ali ki še živi, je nastala prirodnim, potom razvoja iz treh ali štirih prvotnih tipov in verjetno iz enega pratipa (architipa). — Darwin je pobil vse dosedanje nazore o vedi v tem smislu in je pokazal novo pot, ki je peljala k pravemu spoznanju, prave vede.

Kakor sem že omenil, je bilo tedaj med prirodoslovci mnogo starih gospodov, ki so prišli sedaj na dan s svojimi zastarelimi in naivnimi nazori, in ki so še pošteno verovali, da je bil svet po čudežu ustvarjen. Roko v roki so se začeli bojevati z Darwinom in z njegovimi pristaši, katerih je bilo vsak dan večje število. Mnogi, ki so pridno študirali novo delo in ki so hoteli dokazati njegove napake in zmote in tako pobiti Darwina, so postali kmalu strastni privrženeci novega nauka in so opustili svoje malenkostne in ničvredne predsodke. Drugi pa so zopet hodili svojo staro pot in so umrli kot nasprotniki novega nazora.

Razumljivo je, da se je dvignila proti Darwinu tudi črna vojska duhovščine, s svojim Mojzesom na čelu in z „znamenjem križa na zastavah“.

„Ta torej uči, da izhaja človek iz zveri, iz vrste, opicam podobne? To se pravi z drugimi besedami, da bog ni ustvaril človeka kot takega.“ In izšel je cel roj bojevnih spisov.

Prirodoslovci so se bojevali na podlagi neovrženih in neovrgljivih faktov in zdravega ljudskega razuma, teologi z otopelim orožjem vere in dogmatičnih pojmov.

Talentirani kritik teolog David Friedrich Strauss je napisal delo „Der alte und der neue Glaube“, v katerem se pokaže kot vnet in goreč privrženec nauka Darwinovega. Svoji „novi veri“ je dal temelj nauka o razvoju. Vendar njegovi učenci ga žalibog niso podpirali. Hrepenel je po resnici — prišel pa je s svojimi deli dvajset let prej, nego bi smel.

Neprijatelj posvetnega hrušča, kakor je bil, se je skrtil Darwin s svojo mlado ženo v Downu, mali vasici blizu Londona, kjer je tudi mirno umrl 19. aprila leta 1882 z nasmehom dobrote na obrazu. Lahko je umreti človeku, katerega življenje je bil delaven dan, in ki se zaveda, da je storil, kar je mogel storiti.

Kaj pa je storila angleška cerkev po njegovi smrti, po smrti moža, ki je bil celo svoje življenje sovražnik teologije in vere v čudeže? Napravila mu je slaven pogreb in ga pokopala tako, kakor se pokopuje na Angleškem le visoke cerkvene dostojanstvenike. Darwin je bil proti svoji volji (postavil si je lasten grob na popolnoma drugem mestu) pokopan v stari opatiji Westminsterki, v slavni angleški cerkvi poleg Izaka Newtona. In v istem času so govorili štirje verujoči duhovniki v štirih londonskih cerkvah o veliki izgubi, ki je zadela angleški narod s smrtjo Darwinovo. Ves svet se je čudil, kako časti cerkev nevernega učenjaka . . .

Ker bodemo še v letošnjem letniku „Svobodne Misli“ obširneje govoriti o Darwinu in o njegovi teoriji, zato za sedaj samo to skromno sliko.

Prostitucija, hčerka cerkev in države.

(Francoski spisal F. d. Bonneton, izdala „La Raison“.)

Rimska cerkev se zrcali v nekam čudni luči tudi z ozirom na čistost. Spovednica šola laži, je obenem tudi šola mistične nestranežljivosti. — Otroci, bodisi deček ali deklica, ki se spoveduje, spozna vsled neprevidnih vprašanj spovednika, da morajo obstojati vidne vnanje tajnosti; to spozna prej kot mu je pa narava sama odkrila vse in tako napravila pravi začetek.

Nejasne predstave besed, ki se ponavljajo skoro na vsaki strani katekizma, vzbujajo otroku zanimanje za razne božje skrivnosti, kakor obsenčenje Marijino po sv. Duhu, njeno devištvo po porodu itd. Otrokove misli se tako vrtijo okoli te divne mistike, otemnele vsled banalnosti verskih prisposodblanj.

Precizno in pravo pojasnilo o stvareh, ki se tičejo ljubezni med obema spoli, bi bilo koristno. Šolski pouk pa takih pojasnil ne

daje; gimnazijec z 17. leti mora oficijelno še verovati, da trebuh nima drugih organov, ko prebavljivih.

Šolski pouk si varuje dostojnost z molčečnostjo. On ne govori o tem, on tega ne poučuje, on molči . . . Nasprotno pa verouk kaže veliko veselje k namigavanju, hlinjenju svetosti pregreh: kajti le pomilovanja vredni duševni reveži odložijo iz rok katekizem, ne da bi se jim prebudila pamet, ne da bi se vprašali, v čem je obstojal sad dednega greha prvih starišev, na kakšen način je bil spočet Sin Božji. Mistična važnost, ki jo zavzema devištvo v teoriji katekizma, gre preko takih slučajev, ne da bi podala o njih razlago.

In inteligentna deklica izgubi, kar je najnaravnejše na svetu, — devištvo svoje duše, ako premišlja, kaj bi to moglo biti materijelno devištvo, katerega se tako lahko izgubi, kakor bi se šlo za požirek čudapolne Sevres (reka na Francoskem).

Slabo vplivajo nadalje v tem oziru zgodbe o sveti Tereziji, Mariji Alakoški in drugih Jezusovih ljubljencih, katere so pre naredili stari predikanti s svojimi povznešenimi besedami in navdušenimi gestami za pouk mladih deklic.

Rimska cerkev je v resnici „narobej“ čista. Paganski bogovi so vsaj imeli pogum vživati ljubezen, ne da bi bili trdili, da je to njih delo heroizem. Oni so se ponižali v svoji sladkoljubni slabotnosti do ljudskih nižin in nikdar niso zahtevali neizogibne potrebnosti farizejskega samozatajevanja in vzdrževanja.

V teoriji je katolicizem čist in spodoben. Toda — v praksi?? — Ne mislimo pa tu na privatno, tajno prakso posameznikov, na škandalozne prigodbe, pri katerih se izgubljajo imena krivcev v mistični polutemi čistosti. — Marveč gre se za zakonodarno cerkev. Kajti cerkev država v vseh drugih državah, navadno povsod oponira in protestira s svojim kanonskim kodeksom, s svojim od boga vstanovljenim pravom — priprostemu pravu civilnih avtoritet.

Poslednjim braniteljem katoliške cerkve, njene literature in njenih nazorov o znanosti, je predobro znan velikanski napredek modernega mišljenja in znanstvenih razkritij, predobro, da bi ne mogli spoznati nepopolnosti, ki sicer sama na sebi ni vredna obsojanja, namreč nepopolnosti dogme. Oni hlinijo na svojem obrazu izraz strahu vsled moralnega in socialnega nereda današnjega brezverskega sveta in proglašajo v romanih, gledališču, filozofskih knjigah, ki jih nazivajo kot znanstvene, da je edina mogoča rešitev v religiji, ki je zadnja opora discipline in nrvnosti. Tukaj prinašamo odgovor slavnega pisatelja, onega namreč, ki sedaj morda najbolj pozna zgodovino in uredbe cerkve:

Uredba prostitucije — je cerkvena naprava.

Da, reči moramo: Papeštvo, posvetni in duhovni vladarji, so praktično pripomogli k zakonito dovoljenemu razvoju prostitucije. Avtorizovana, organizirana prostitucija, ki plačuje davek, je naprava rimsko-katoliške cerkve. O tej stvari, kakor o vsaki drugi nersončni zadevi cerkve, sta si v večnem naspotju katoliška tradicija in cerkveno pravo. Toda kljub vsemu tem zelo skrbno preišljenim lažem, je znanstveno jasno dokazano, da je bila prva uredba prostitucije upeljana od rimskega papeža.

Cerkev je bila napram prostitutkam včasih zelo popustljiva, včasih zopet zelo kruta, kakor je bila ravno navada v tisti dobi in mišljenje papežev. Jezus je upošteval slabost in je povzdignil vse prostitutke, s tem da se je usmilil Magdalene.

Papeži pa, rimski vladarji, so ali zatisnili ali po odprli oči, kakor so ravno zahtevale okoliščine. Že od nekdaj je v papeškem Rimu eden prelat nadzoroval zloglasne kraje tega večnega mesta — in baje je imel mnogo posla. Toda on se ni brigal za ženske, ampak je le imel v evidenci tiste uslužbenice svete cerkve, ki so zahajali v zloglasne družbe. Cestni postopači Rima so bili v njegovi službi kot denuncijanti. Kadar je zablodil kak duhovnik v kako zloglasno hišo, ga je pri povratku čakala pri vratih tolpa teh postopačev, ki so nanj kričali in mu grozili, da ga izdajo. In . . . on si je kupil njih molčečnost za nezatno napitnino.

Pontifikalna uredba.

Prva pontifikalna zloglasna hiša se je ustanovila v katoliški cerkvi po prizadevanju papeža Benedikta IX. Ta je podelil monopol na prostitucijo neki dami, katere „privatne življenske potrebe“ je imela v oskrbi ravno Njegova Svetost, toda ta dama je bila že postala vsled starosti nevabljiva in nezmožna za službo strastem.

V pastirskem pismu „Honestate“ je podelil Benedikt IX. tej ženski pravico in obenem tudi nalogo, da naj združi v jedni hiši mlade, lepe, zdrave deklice, toda take, ki so bile že padle. Kot ravnateljica tega zavoda jih je morala peljati vsako jutro k sveti maši. To mašo je moral brati kak starejši duhovnik, pri katerem je bil vsak sum izključen, v cerkvi Santa Maria malo pred solnčnim vzhodom; to pa zato, da bi ne bile te deklice vračajoče se v zavod, nadlegovane od rokodelcev, idočih na delo. Te dame so morale biti, kadar so šle po mestu črno oblečene; morale so tudi nositi zavoj, ki jim je zakrival obraz. Zavod pa so smele opustiti le vtoliko, da so šle k sveti maši. Doma pa so bile te papeževе prijateljice zelo skrbno

nališpane. V pritličju te zloglasne hiše je bila posebna soba, kjer je ravnateljica zavoda mogla „radi komodnosti in naglice“ predstaviti obiskovalcu več deklet naenkrat. Obiskovalec si zaenkrat ni smel izbrati več kot jedne dame.

Duhovniki, prelatje in drugi cerkveni dostojanstveniki, ki so hoteli biti sprejeti v to hišo, so se morali izkazati z dovoljnim listkom od papeža. To dovoljenje so dajali le papeži. Kdor bi pa ne imel dovoljenja, bi prišel pred sodišče. Slavno znani je odgovor Gregorija XVI. nekemu duhovniku, ki je delal nadležnosti zasebnicam, ne iz „zabave“, ampak radi „zdravja“:

Gregor XVI. je napisal na rob uloge, v kateri se je dotični duhovnik opravičeval, češ da ga je čistost spravila v smrtno nevarnost: „Pereat!“ — „Pogine naj!“ Toda vrnimo se k cerkvenemu zavodu ustanovljenem od Benedikta IX. Dotična hiša je imela tri razrede kakor pri nas vlaki. Cena je bila urejena po opravi rezervirane sobice, po starosti dame in po — svetosti dneva!

Ako je cerkev obhajala praznik kakega svetnika druge vrste, je bila cena bolj nizka. Toda na dan velikega praznika so cene visoko poskočile. V dneh velikih postov so pa bile naravnost neverjetno visoke. Veliki teden pa je morala biti hiša zaprta. Ko pa so zapeli velikonočni zvonovi veseli spev vstajenja, se je tudi v to hišo zopet povrnilo življenje.

Však obiskovalec je moral natančno izpolniti posebno listo; v tem pontifikalnem zavodu se je tudi zahtevalo potne listine.

Drugi zdravnik Njegove Svetosti je moral imeti v evidenci zdravstveno stanje dam. — Nobena teh dam ni smela biti „sestra kakega kardinala“.

Dobiček svete cerkve.

Pri prvi uredbi (Acta Benedikta IX. 327 N. 21) je bila navedena cena, ki pa je bila v zbirki pontifikalnih aktov izpuščena. Zadnji paragraf nas samo pouči, da je morala vsaka dama, ko je poplačala vse stroške, iz čistega dobička darovati tretjino papeškemu miloščinskemu uradu, drugo tretjino majordomatu Njegove Svetosti. Zadnja tretjina pa je ostala ravnateljici kot „nagrada za njen trud in njeno marljivost.“

Papež Julij II. je določil v posebni buli iz dne 10. prosinca l. 1510 „zabavnim damam“ posebni oddelek mesta Rima.

Leon X. je izdal tri zakone za vzdrževanje zunajne spodobnosti pri vrvečih organizacijah rimskih prostitutk.

Klement VII. pa se je pečal z ureditvijo poslednje volje prostitutk. Določil je, da mora vsaka darovati polovico svojega premoženja redu Santa Maria della Penitencia.

Ker se jim je tako nasilno skušalo izsesti ves dobiček, so si mnoge prostitutke začele služiti denar privatno. Klement pa jih je vedno zasledoval in kaznoval z izobčenjem vsakega, kdor si je upal vzeti v oskrbo prostitutko.

Prav do leta 1790 je Barisel ali maršal papeškega Rima, vrhovni poveljnik mestne policije dobival svojo mesečno plačo iz davkov zloglasnih hiš.

Sredi 16. stoletja pa so prišli papeževi dohodki, katere mu je prinašala prostitucija, v veliko nevarnost. Mladeniči iz najboljših rimskih krogov so imeli navado izpeljati dekleta iz javnih hiš in jih popeljati na deželo na svoje vile v Kampanijo. Papež je določil proti tem prostitutkicam — lomcem strogo kazen: Kdokoli odpelje kako deklo iz javne hiše, se ga mora kaznovati na ta način, da se mu odseka desno roko, potem pa se ga pošlje v pregnanstvo (Statuta et novae reformationes urbis Romae 1558 c. XXII.).

Rimska prostitucija je sledila papežem v Avignon, toda pod provensalskim nebom se je zelo spremenila.

Dekleta, ki so se bila preselila iz Rima, so bila mučena in naposled izgnana iz javnih hiš. Te so zaprli, in dekleta so šla v zasebna stanovanja, kjer so papeži dovolili isto zabavo.

Ko so se povrnili papeži v Rim, so obnovili stare navade z vso svečanostjo.

Zavod za diplomate.

Javne hiše, ustanovljene z papeževim dekretom, so se hitro množile; v 18. stoletju jih je bilo že 22. Najelegantnejši tak zavod je bil določen za odlične tujce in člane diplomatskega zbora. Dame tega zavoda niso bile jetnice. Prihajale so vsak dan ob gotovem času v zavod in po končani službi zopet odšle. Te dame so bile večinoma hčerke skromnih civilnih nradnikov papeževega tajništva, urada za miloščino in pokoro in drugih podobnih uradov. Najinteligentnejše izmed njih so imele mnogokrat nalogo izvleči iz kakega diplomata vzrok njegove misije, preiskati njegove žepe — ne morda, da bi tam našle denar, ampak diplomatske listine.

20. prosinca l. 1779 je gg. tajnik francoskega odposlanca sladko utrujen po zavžiti ljubezni trdno zaspel v tem diplomatskem zavodu. Ko je tako spal, preiskala mu je njegova „začasna“ ljubica vse žepe in znatno zmanjšala število pisem, ki so se tikali dopisovanja med pariškim škofom in kraljevim odposlancem. Francoski odposlanec gre v avdijenco k papežu, ki je že imel v svoji posesti dotična pisma; vsled svoje neprevidnosti se je pa v teku pogovora izdal. Moral je vrniti ukradena pisma ter dati pariškemu škofu javno zadoščenje, ker ga je na temelju

dotične korespondence dolžil, da je v tajnem dopisovanju onečastil papežove avtoriteto.

Pa tudi drugod ni bila hijerarhija brez napak, toda kar se tiče dobrega tona in čistosti je vendar visoko presegala rimskega škofa.

Koncili, škofje in papeži organizujejo prostitucijo.

Papeži niso ostali jedini organizatorji prostitucije; koncili in škofje so skušali znižati ceno.

Za časa škofovanja neznosnega pedanta v čistosti Karla Boromejskega je upeljal Milanski koncil v konstitucijah škofijstva tudi poglavje: De meretricibus (cap. 65):

Da bi bilo meretrices (prostitutke) na prvi pogled lahko ločiti od častnih žen, naj škofje skrbijo zato, da bodo nosile v javnosti oblečilo, po katerem se bo lahko spoznalo njih brezčasten posel in poklic. Ne sme se jim dovoliti, ako so kot tujke v kakem kraju, da bi tam prenočile, ako jim ne daje njih potni list tega prava. Škofje morajo skrbeti, da se določi prostitutkam tak kraj za bivališče, ki mora biti oddaljen od katedral in obljudenih krajev; v tem kraju jim je dovoljeno prebivati; ako pa si najamejo stanovanje izven odkazanih mej, ali ako bi se samo mudile, iz kateregakoli vzroka več kakor en dan v kaki hiši v mestu, naj se jih najstrožje kaznuje, istotako pa tudi posestnike oziroma najemnike hiš, v katerih bi bivale. Ravno iste (škofje) prosimo, da bi tem prostitutkam prepovedali nositi kakoršne si bodi dragocenosti, drage kamene, zlate in srebrne okraske ali svilen obleko.

To poglavje daje pojasnilo: kaže namreč v pravi luči harmonijo med cerkveno in civilno oblastjo glede organizacije in regulacije prostitucije, toda ne da bi se iskalo pravo pot kako jo odstraniti.

Jezus je vzdignil padlo Magdaleno, Sv. Karol Boromejski iz Milana in drugi so jo pustili v blatu na kolenih in določili meje njegove žalostnega dela! Tako je cerkev v teku stoletij preobrnila nazore Jezusa Nazarenskega.

(Dalje prih.)

O svobodni šoli.

I.

„Ljudska šola je velika pridobitev ljudstva. Da pa bo postala vir prave ljudske izobrazbe, toraj tudi vir blagostanja vsega naroda, se jo mora nujno reformirati v smislu modernih, naprednih idej; mora se v njo zavesti poleg Razuma tudi Ljubezen, Resnico in Svobodo.“

Šola je kakor trdnjava. Ako se je polasti sovražnik, zagospoduje ne le nad trdnjavo samo, ampak nad celo okolico. Zato pa tisti, ki dobi v roko šolo, dobi za se mladino.

Kdor ima mladino, tisti ima bodočnost, polasti se celega naroda, osvoji si dušo ljudstva. Zato pa vidimo, da nepenja klerikalizem vse sile, da bi ne samo obdržal svoj dosedajni vpliv na šolstvo, ampak se ga hoče popolnoma polastiti, hoče si ga čisto zaslužniti.

Dve stranki bi lahko razločevali pri šolski politiki. Pošteno in nepošteno. Prva zahteva svobodno šolo, druga suženjsko-klerikalno.

Dosedajna šola v Avstriji je v vsem svojem ustroju zaslužnevalna, akoravno se mora smatrati naš šolski prepород kot korak k oslobodenju šole iz pod cerkvenega jarma. Vodstvo šolstva je prevzela država, ki je vpeljala splošno šolsko dolžnost predvsem iz tega motiva, ker so jo razne zgubljene vojske poučile, da tudi v vojski igra to veliko ulogo, če je vojaštvo nekoliko bolj izobraženo. Zato pa je pritisnila država šolski vzgoji pečat agitacije za militarizem. Tako si je poleg cerkve zaslužnija še država šolo. Država in cerkev skrbite v šoli za svoje interese, kar jim nasprotuje, mora izginiti iz šolske vzgoje, pa naj ima še tako vzgojevalno vrednost. Pri nas v Avstriji pa so interesi vladnih krogov identični z interesi hijerarhije, zato pa vidimo, kako velika vzajemnost vlada med posvetno in cerkveno gosposko, kadar se gre proti šoli, proti napredni, pravi ljudski izobrazbi.

Ne sme pa se pozabiti na globoke rane, katere zaseka klerikalizem vsakemu narodu, v katerega telo se zagriže. Ako se klerikalci polaste šolstva, polaste se sploh celega javnega življenja. Cerkevni duh mori pravo vzgojo, ker ubija duha prosvete. Povsod tam, kjer se vgnjezdi v šolo klerikalni duh, vidimo upadek vsega javnega življenja, upadek npravnosti, sploh izobrazbe, v nevarnosti je cela eksistenca naroda. Ozrmo se nekoliko po sosednjih državah: Španijo je spravil klerikalizem na rob propada; bedna in uboga Italija si hitro celi rane, katere ji je zadal papeški dvor. Kjer vlada klerikalizem je duševno in materijelno stanje ljudstva na zelo nizki stopinji in velika splošna beda. O tem nam pričajo Španija, Irsko itd. Kjer pa klerikalizem nima moči, je materijelno stanje mnogo boljše in sploh vse socialne razmere. Tudi zločincev je po klerikalnih pokrajinah za mnogo odstotkov več kot v neklerikalnih. O tem nam pričajo Francija in Anglija. Nihče ne more zanikati, da bi se v teh dveh državah ljudem ne godilo najbolje. Izobrazba je na visoki stopinji. Francoski narod, ki se je otrese cerkvenega vpliva, ima v svojih denarnih zavodih eno tretjino vsega denarja celega sveta!

In naša Avstrija! Izmed 27 milijonov prebivalcev ni nič manj kot 9,360.000 analfa-

betov. Strašna številka! Toraj dobra tretjina ljudi ne umi čitati in pisati, nima predpogoja k najnavadnejši, najskromnejši izobrazbi. Res, klerikalna Avstrija je država analfabetov! Ako bi hotela Avstrija biti v šolskem oziru vsaj na isti stopinji kakor Nemčija, moralo bi se pomnožiti šole za 50 procentov, moralo bi se ustanoviti v naši državi še enkrat toliko šol, kot jih imamo sedaj. Klerikalci pa skušajo še te slabe sedajne šolske razmere poslabšati.

To zlasti pri nas na Slovenskem, kjer je stranka duhovnikov v premoči. Našim klerikalnim voditeljem je idejal vseh idejalov Tirolsko. Klerikalci vedo, da dokler so ljudje neizobraženi tako dolgo bo trajala njih vlada. Izobrazba mase in moč klerikalizma sta si kakor svetloba in tema. Kjer je najmanj analfabetov, tam je vpliv klerikalizma najneznatnejši. O tem nam priča kraljestvo češko. Na Češkem je največ šol pa najmanj cerkva. Češko ljudstvo je najbolj izobraženo v Avstriji. Tudi njegovo blagostanje je največje. Mi Slovenci pa imamo vse polno cerkva in kapelic, malo pa šol. Žalostno je govoriti o duševni in materijelni bedi slovenskega naroda.

In še žalostnejši časi se nam obetajo. Kakor se da po današnji politični situaciji sklepati, nam bodo klerikalni politiki še poslabšali že itak dovolj žalostne šolske razmere.

Zato pa je dolžnost vseh naprednih ljudi, da se potegujejo za svobodnega otroka — svobodnega učitelja — svobodno šolo! Vsako teh vprašanj je važno in zasluži, da se spregovori o njem natančneje.

Svobodni otrok. V otroku ne vidi svobodna šola nikoli trpni, pasivni materijal za kako krutovlado, ampak ga smatra za produktivnega, svobodnega človeka, ki bo v svojem življenjskem poklicu bodisi kot kmet, delavec, obrtnik, trgovec, učitelj, zdravnik ali politik povspeševal splošno blagostanje. Vsi ti naj zavedejo v družbi novo, boljše življenje; zato pa mora biti kmet, rokodelc, učitelj itd. razumsko in npravno popolnejši bolj razvit kot je kmet, rokodelc, delavec, učitelj v sedajni dobi. In popolnejši bode, ako se odstrani iz šole vse to, kar zabranjuje svobodni razvoj njegovih zmožnosti in se uveljavi v šolski vzgoji vse, kar pomore otroku res k samostojnosti, pravi izobrazbi.

Zato pa se mora v šoli poučevati predvsem v vseh strokah na temelju materinščine. To je tako naravna potreba in zahteva, da jo mora pripoznati vsak razumen človek. Toda pri nas se še zelo hreši proti temu naravnemu pravu človeka. Našo slovensko dečo se še vedno potujčuje na Koroškem, Štajerskem in Primorskem. Ne da se ji izobrazbe

v materinem jeziku, sili se jo v potujčevalne šole, kjer se vsled jezikovnega neznanja ne morejo nikdar razviti njene duševne zmožnosti tako kot v slovenski šoli. Tem otrokom se jemlje pravo razumske izobrazbe vsled narodnostnega despotizma privilegiranih avstrijskih narodov. Osnovni državni zakoni zagotavljajo sicer vsakemu priliko, da bi se izobrazil na temelju materinščine, toda zgodovina manjšinskih šol nam jasno kaže, da državni zbor ne sme več odlašati naloge, da se pribori pisanemu pravu veljavnosti in pravomočnost tudi v resničnem življenju.

Tuj jezik tlači osebnost le pri delu narodovega naraščaja. Toda v sedajnem šolskem ustroju je cela vrsta naprav, ki so sicer manj očita, toda ravno tako uredna uvaževanja, ker vsled njih trpi osebnost vseh otrok brez razlike narodnosti in škodujejo celi družbi. Napredni razvoj družbe, ki potrebuje brezštevila funkcij in nešteto vrst resnega delovanja, je mogoč predvsem radi tega, ker se rode ljudje z različnimi nalogami in brezštevili zmožnostmi, da bi koristili sebi in svetu. Moj sosed ima tri dečke. Prvi se posebno zanima za fizične naprave. Niti pol ure ne more sedeti pri knjigi, da bi čital kako pripovedko, toda mašinista pri novem mlatilnem stroju nadleguje pol dne z raznimi vprašanji, tako dolgo dokler ne razumi, kako je stroj narejen. Nasprotno pa drugega ni zanimal niti parni plug; zato pa je bil zanj historično dejstvo čopič z barvami. Jednako važen fakt je bila za tretjega zgodovinska knjiga in pozneje slovnica tujega jezika. Kdor ima več otrok, ve sam dobro, da ima vsak otrok svoja posebna nagnjenja in zmožnosti. Zato pa se mora pri vzgoji strogo paziti na to, da se upošteva posebne izredne zmožnosti posameznega otroka. To ne bo v korist le otroku samemu, ampak tudi našemu narodu, ki vsled svoje maloštevilnosti mora tem bolj gledati na to, da se uveljavijo in izpopolnijo zmožnosti vsakega posameznika na korist vsega naroda.

Ako se zanemari ali izgubi le ena nadarjena glavica, je to za mali slovenski narod nenadomestljiva izguba.

Francoska, angleška in ameriška šolska vzgoja stremi po tem, da ohrani, razvije in izpopolni individualne zmožnosti otrok. Zato pa imajo te države toliko slavnih iznajditeljev in duševnih velikanov, ki pomagajo s svojimi iznajdbami k splošnemu blagostanju in delajo prijetnejše življenje tudi zadnjemu delavcu.

Pri nas pa ima eden učitelj toliko otrok v šoli, da sploh ni mogoče, da bi posameznim otrokom posvetil isto pozornost in skrb, kot bi bilo potreba. Učitelj se ne more posvetiti posameznim otrokom, da bi spoznal

njih izredne zmožnosti ter jih skušal izpopolniti, ker so posamezni razredi prenapolnjeni in bi moral potem zanemarjati pouk pri drugih otrocih. Zato pa je šolska vzgoja jednokopitna, uniformna. Svobodna šola mora toraj pri nas odstraniti ta šablonski vzgojalni sistem in mora zahtevati od zakonodarstva, da se znatno zniža število otrok v ednem razredu.

Na Danskem pride na ednega učitelja 30 učencev. Za izvežbanje 80 vojakov vzdržuje avstrijska država 3 častnike in 10 podčastnikov. Gotovo toraj prav nič ne pretiravamo, ako zahtevamo, da bi jeden učitelj ne imel več kot 30 učencev.

Toda tudi med temi 30 otroci bodo še znatni razločki. Temu se ne izogne niti svobodna šola. Tudi ti bodo imeli jako različne duševne zmožnosti. Radi tega je nemogoče z vsemi jednako postopati. Ako bi učitelj porabil preveč časa za slabjšo skupino, bi bila oškodovana nadarjenejša skupina. Ako pa bi predelaval gradivo primerno hitro za nadarjenejšo skupino, bi zopet ne mogla slediti manj nadarjena.

To vprašanje je rešil šolski svet mesta Mannheim v Nemčiji tako, da se ne razdeli otrok za posamezne razrede le po starosti kakor pri nas, ampak da se jih razdeli tudi po duševnih zmožnostih neglede na starost. Ako je v enem razredu več otrok, ki vsled manjše nadarjenosti ne morejo slediti ostalim, ustanovi se za nje poseben razred ali posebna šola. V tej tako zvani pomožni šoli se slabonadarjene učence znatno bolj izobrazijo, kot pa je bilo mogoče prej. Ta nova pridobitev na polju šolstva se je dobro obnesla in je sedaj po Nemčiji že zelo razširjena.

Poleg te klasifikacije po zmožnostih, pa se je vpeljalo tudi klasifikacijo iz zdravstvenih in higijeničnih ozirov. Tako obstoje za škrofulozne otroke šola v Charlottenburgu, Mühlhausenu, Magdeburgu; v Kreuznachu in Rheinfeldu pa za jetično mladino.

Ti zavodi kažejo, da pedagogika vedno bolj in bolj vpoštevata individualnost; od tod šole raznih tipov.

Svobodna šola stoji na tem stališču, da se mora duševne zmožnosti vsakega otroka povzdigniti do tiste stopnje, katero je sploh mogoče doseči. Zato pa bo vedno in povsod zahtevala pomožnih šol. In naloga šolskega zakonodarstva bo tudi v Avstriji, da sistematično organizira tako šolstvo.

Leta 1883 je bila vzakonjena šolska novela. Bila je sad klerikalne politike. Ta novela je vpeljala olajšavo šolskega obiska otrokom revnih starišev, da bi taki otroci mogli pomagati svojim starišem pri delu oziroma zaslužku. Klerikalci so se seveda hli-

nili kakor navadno, da so to naredili iz ljubezni do revnih rodbin. Seveda je to laž, ampak dobra pretveza v dosego namena. Klerikalci odstranjuje vedno in povsod, kakor je mogoče predpogoje ljudske izobrazbe, ki pomeni konec njih vlade.

Gotovo so take olajšave v veliko škodo učencev samih, ker se tako zanemarijo v svoji izobrazbi, ki je predpogoj gospodarskega blagostanja vsakega posameznika. Te olajšave se naravno poslužujejo otroci poslednjih dveh letnikov, toraj tisti, ki so vsled višje starosti najbolj vsprejemljivi za pouk. Zato pa je ta olajšava šolskega obiska smrtna pregreha na razumskem razvoju in izobrazbi ljudstva. In dolžnost vseh pošteno mislečih ljudij je, da vplivajo energično na svobodomiselne poslance, ki naj se zavzamejo za to, da se odpravi to škodljivo novelo iz l. 1883.

Bogato gospodarsko produkcijo in javno blagostanje se je povsod po celem svetu doseglo le na temelju izobrazbe produktivnih moči in izobraženega ljudstva. In nikjer ni prišlo nikomur na misel, da bi se odpomoglo revščini starišev z duševno revščino otrok. In danes vidimo največjo revščino v tistih krajih, kjer se najbolj poslužujejo te novele. Vsakemu mislečemu človeku mora biti jasno, da socialne revščine ni mogoče odpraviti z pomočjo duševne. Rešenje vprašanja o materijelni bedi pripada v delokrog gospodarske in komunalne politike. Od šolske politike pa se mora zahtevati, da ohrani otroka v dobi šolske dolžnosti, res njegovi vzgoji. Zato pa mora zakonodarstvo skrbeti zato, da se propove izkoriščanje otrok v katerekoli namene. Fizično delo otrokom neprimerno zelo škoduje duševno in telesno.

Nadalje zahteva svobodna šola, da se zagotovi vsem otrokom brez razlike jednako vredno vzgojo in jednako priložnost k svobodnemu duševnemu razvoju. Zato pa naj dobi vsak učenec vse šolske potrebe zastonj, in vsaka šolnina se mora odpraviti. Država pa naj prispeva za stroške ljudskega šolstva.

Pismo iz Rima.

(Konec.)

Z Bruselja se odpeljem v Pariz, kjer obiščem že stare prijatelje, med drugimi predsednika S. M. g. Verne-ja, univerzitetnega profesorja in tajnika g. Charbonel-a. Bolj kot prejšnje leto je bilo sedaj zanimanje v francoski Zvezi S. M. za kulturno delo v naših deželah, ki so bile pred sto leti tudi politično združene s francoskim narodom. O našem shodu je itak šlo poročilo tudi na

francoske kolege, v ostalem je bilo pa svobodomiselno gibanje med Jugoslovani predmet živahnega razgovora.

In zopet človek opazi, koliko smo Slovenci, kljub temu, da smo se vsaj nekoliko zdramili iz duševne zaspanosti, zaostali za drugimi kulturnimi narodi, ne legospodarsko, ampak tudi kulturno... Tu imamo povsem vzroka trkati si na prsa in spoznati ter obžalovati naš greh, ki so ga zakrivali deloma naši očetje in pa mi sami. Kedaj bo naša Slovenija podobna dežeti svobode, kedaj bodo prenehale pri nas duševne tezalnice. Kedaj se bo jenjalo ubijati v glavo otrokom vero v bajke, čudeže, svetnike, blaženosti in druge čudodelnosti, kedaj se bo upeljal v naše šole racionalni pouk, kedaj bo prestal verski pritisk in natlak na naše javno življenje, kedaj bodo prenehali božji služabniki pobirati za svoje božje službe, plačila od nas ubogih zemljakov, ki moramo z davki vzdrževati tisoče in tisoče naših nasprotnikov, zraven tega pa še vsa božja opravila in svete blagoslove plačati. Kedaj končno postanemo Slovenci duševno svobodni in neodvisni narod, ki si bo sam uravnaval kulturne razmere svojega življenja?!

Taki in podobni občutki obdajajo človeka, ko vidi visoko kulturno življenje in civilizacijo francoskega naroda, h kateremu se hodi učiti celi svet in ki je danes duševni voditelj znanstva, umetnosti in napredka —

Žal mi je bilo, ko sem zapuščal Pariz, srce francoske in središče sveta, kjer sem preživel toliko lepega časa in kjer se mi je odprl svet v popolnoma drugi luči in mi vstvaril čisto novo nazorje. Naravnost sramovati sem se moral tistega puhlega in potuhnega učenja versko-mišljenske zgodovine in vednega zavijanja in zvijačenja s takozvanimi verskimi resnicami po naših srednjih šolah. Kakšne malenkosti! Čemu se danes ti ljudje še bojujejo za boga, ko je pri vsem tem njihov največji bog denar in pa moč! — Sicer pa ali se moramo sploh bojevati za boga?!

Tako so mi vstajale razne misli, ko sem se vozil proti blaženi Italiji. Lepa je Italija, saj je obdarjena z vsemi darovi narave, kakor jo opisujejo krasno razni romani. Toda danes ne živimo več v romantični dobi ampak v času resnega dela in realnega spoznavanja stvari. Zato je pač težko blagovati deželo, kjer vlada največja socialna beda, kjer graščak in cerkev sesata ubogo paro, ki mora delati skoro zastonj po širokih latifundijah, kjer živi ubožno prebivalstvo ob sami polenti, dočim se pa kopica izvoljenih pase v največjem razkošju po mestih, gradovih in samostanih. Je to britka resnica, katero spozna vsak, kdor je videl Italijo, samo da

jo nobeden potovalec ne mara omenjati in jo rajši pozablja, da se tako lažje zamisli v ono romantično in klasično Italijo, katero pozna iz umetnosti in katero edino hoče videti!

Videč na eni strani rozkošje aristokracije Turina in Genove na drugi pa življenje ubogega fakina in izselnika sem nestrpnopričakoval kakšen utis bo napravilo name večno mesto Rim. Predstavljal sem si ga, kakor sem ga poznal iz knjig: mesto veliko, živo, lepo, z velikanskimi spomeniki stare slave, središče kulturnega gibanja italijanstva, centrum katoličanstva etc.

Končno evo me v Rimu — evo razočaranje. Sicer se ne more zameriti, da mesto ravno ne izgleda velikomestno, ker je staro, da ni ravno snažno je pač vzrok, ker je na jugu, pač pa me je dirnilo videti socialni položaj pribivalstva, ki je odkazano edino in izključno na tujce. Tu ni ne industrije, ne obrti, ne veletrgovine ampak Rim je pravi rendez-vous historikov, arheologov, deloma umetnikov in pa katoliškega svečeništva, ki mora tudi lepe denarje nositi svetemu mestu, za kar sta mu pač Rim in vlada lahko hvaležna!

Edino kar me je v resnici povzneslo in zadovoljilo takoj je bil pogled na staroslavne ostanke nekdanje rimske slave. In v tem oziru se mi je zazdel Rim velikanski muzej z dragocenimi spomeniki nekdanje kulture in tu Rim imponira!

Bolj ko bajke, pravljice in knjige, nam pričajo dejstva, vidni ostanki o kulturi in slavi nekdanjih dob, nekdanjih ljudij. Ako stopaš med temi razvalinami starega Rima, med starimi ostanki tempeljev, bazilik in palač, te nehote ponese misel tja daleko nazaj v dobo poganskega Rima, ko je Jupiter kraljeval iz kapitola nad mestom, ko se je dvigalo nebroj mogočnih molilnic in oltarjev raznim bogovom.

Pred tabo stoji celi Rim v bogastvu in slavi, v svoji moči in rozkošju. Palače in tempelji iz samega marmorja, kolosalni božji hrami, gledališča, kopališča, vodovodi, kojih mogočno zidovje še danes kljubuje času in vremenu, ti pričajo o nekdanjem veličastvu in ti govore celo svoje zgodovino.

Bogastvo povsod, povsod rozkošje. V zavetju pa stavi narod svojim bogovom velikanske tempelje, bazilike in svetišče, kjer stoje umetniško izdelane marmorne sohe božanstev, katerim se hodi klanjat pobožno ljudstvo. Tudi po privatnih palačah je bogovom določen mali prostor, kjer stoji njihov krasno izklesan kip; istotako so tudi vrtovi okrašeni s podobami božanstev kakor: Jupitra, Apolona, Merkurja, Venere, Junone etc.

Ker so se pa ti poganski bogovi in polubogovi (svetniki) že tako razmnožili, da je bilo že težko postavljati posamezne spomenike, je postavil celo cesar Agripa še vsem bogovom na čast skupen tempelj „Pantheon“, ki je danes spremenjen v katoliško cerkev.

Toda poganski mogočni Rim je postajal vedno bolj mehkužen ter bolj in bolj moralno propadal. Njegovi bogovi, ki so bili ravno tako nagnjeni k grehu kakor človek, saj so bili vendar plod človeške domišljije, ga niso mogli več duševno povznesti, niti ga paganska življenska filosofija več povzdigniti in zadovoljiti. Ves rimski narod je čutil potrebo po novem življenju ter pripravljaj največji preobrat v smeri mišljenja.

V tem pa se je začel od vzhoda sem razširjati nov nazor. Širil se je hitro in pridobival vedno več in več tal, dokler ni zmagal bodisi s prepričanjem ali pa silo po celem rimskem cesarstvu. Oficijelno mesto poganske cerkve je zavzela nova krščanska. Središče nekdanje poganske kulture je postalo središče krščanstva.

Hodeč po teh starih razvalinah starega Rima naravnost vidiš ta boj teh dveh svetovnih nazorov, vidiš, kako se morajo umikati iz paganskih svetišč stari bogovi, kako se ti tempelji spreminjajo v svetišča nove vere, kako se stari bogovi nadomeščajo s krščanskim bogom in svetniki.

Tam kjer je prej stala soha poganskega malika, pride kip krščanskega svetnika, kjer so bila opisana dela starih bogov, se vklešejo nove zahvale in molitve krščanskih božjih mogotcev. Kakor je bila prej poganska, tako je ostala tudi krščanska daritev svečana in blesteča, kakor so bili prej prazniki in posti, tako so se ohranili tudi v novi krščanski veri in tudi novi cerkveni poglavar (papež) si je pridržal stari poganski naslov „Pontifex Maximus“ (veliki duhoven). Poleg tega so pa ostala tudi vsa poganska svetišča, le da so bila spremenjena v katoliške cerkve. In tako se je tudi masa ljudstva lažje privadila in se „spreobrnila“ h krščanstvu.

Krščanstvo je zmoglo na celi črti in se globoko vkoreninilo v narodu. Mesto paganskih cesarjev pa so prevzeli popolnoma rimski papeži, ki se istotako razširjali svojo moč ne le po Italiji, ampak tudi izven njenih mej.

Ako stopiš iz razvalin starega Rima v današnje mesto in se le nekoliko zamišliš ob enem v narodovo življenje in njegovo mišljenje nekdanj in danes ter se posebno oziraš na verski čut, tedaj opaziš velikansko sličnost na zunaj, da si tudi na znotraj ni mnogo razlike v naziranju priprostega človeka.

V paganskem Rimu kakor v katoliškem velikanska svetišča, bazilike in cerkve, tam in tu ogromni spomeniki, kolone, obeliski,

le da stoje v prvi dobi na teh spomenikih podobe poganjskih bogov in cesarjev, katere so papeži nadomestili s katoliškimi svetniki, tja pa kamor ni bilo mogoče postaviti sohe svetnika je pa moral priti vsaj križ.

Celo pročelje današnjih cerkva je popolnoma pagansko, kajti če gledaš te ogromne sohe, katere naj predstavljajo krščanske svetnike in svetnice, ter stoje nad pročeljem, se ti zdi naravnost, da stojiš pred paganskim tempeljem in gledaš Jupitra, Demetro, Herkula, Hero etc. Potem pa še cerkveni obredi! Saj smo vendar še popolnoma v starem malikovanju, samo v drugi obliki!

Vse to pa da razmišljavati! Zato je pač naravno, da živimo danes v enakem nazorskem prevratu, kakor se je vršil v tisti dobi. Kot nekdanje poganstvo, tako danes katoličanstvo ne more zadostovati mislečemu človeku, kakor se je nekdanje moralo podreti poganstvo, na kojega razvalinah je povstal krščanski svetovni nazor, tako vidimo kako danes razum in znanost pripravljata zadnji pogreb katoliškemu nazoru, ki tlači kot mora velik del človeštva, katero si želi oprostiti svojega duha vseh spon in predsodkov ter pripraviti duši svoboden in prost polet k viru znanosti in vede, ki oznanja novo vero, vero humanitete.

Kar se tiče Rima samega je danes že davno izgubil svoje vodilno mesto. Dočim je bil Rim za dob cesarjev središče svetovne trgovine, dočim je privlačeval v srednjem veku do novejših dob k sebi romarje celega sveta, je ostal danes le še historičen muzej, katerega hodijo ogledavat poznavatelji ali pa ljubitelji rimske kulture.

Časi se menjajo, menjajo se tudi nazori, le pri nas na Slovenskem še vedno tičimo globoko v kuti in katekizmu; morda tudi nam zasije ona zlata doba, ko bomo vrgli katekizem iz rok, slekli kuto in se poprijeli vztrajnega dela za resničen napredek!

Dr. KAREL PAVEL DRAŽĐAK:

Prostozidarstvo.

Na prvi pogled jednostavno vprašanje: „Kaj je to prostozidarstvo?“, se da težko odgovoriti. Imamo tu dvoje besed, dvoje pojmov: Prostost (svoboda) in zidarstvo. Pojma svobode ni potreba natančneje razmotrivati; pod zidarstvom (zidanjem) naj se razumi staviteljstvo, graditeljstvo. Namen prostozidarstva — zgradba, h kateri stremi vse delovanje prostozidarstva — se mora razumeti v duševnem smislu, namreč zgradba intelektualnega poslojja.

Vsako poslojje mora imeti temeljni kamen; temeljni kamen v poslojju prostozidarstva je človek. Prostozidarstva kot takega se ne more vrniti v nikak sistem naukov in principov, na temelju katerih bi se moglo pojm prostozidarstva izraziti na splošno razumljiv način. Kaj da je to prostozidarstvo, se popolnoma z besedami ne da povedati, ampak more se to prej občutiti, in to občutiti more le tisti, kdor je član prostozidarske zveze, ali pa kdor se shaja z prostozidarji. Prostozidarstvo skuša združiti razumne ljudi vseh vrst človeške družbe v jednotno vez tako, da se ti zavežejo predvsem ravnati se po nravnih principih, ki so podlaga medsebojnega spoštovanja in čislanja, ne da bi si med seboj zabranjevali izvrševanje svojih osebnih nazorov v kolikor se ti zadevajo socialnih, političnih in verskih vprašanj. Od lože k loži (krajevno združenje prostozidarjev) naj se pripravljata pot za pomirjenje nasprotstev, vsled katerih pikrosti toliko trpi človeška družba. Prostozidarstvo to so namreč tista nevtralna tla, na katerih se shajajo misleci vseh stanov, ver in narodnosti s tem namenom, da bi na temelju medsebojne bratske podpore in izmenjavanja svojih nazorov dospeli z pomočjo nravnosti tako k sebeizpopolnitvi kakor tudi k izpopolnitvi svojih sobratov in vsega ljudstva.

Cilj prostozidarjev je, da bi se odstranilo socialna, politična in verska nasprotstva s pomočjo medsebojne pravičnosti, strpnosti, ljubezni k ljudstvu in bližnjemu. Ta vzvišena ideja, koja je eksistirala in bo eksistirala, akoravno bi ne bilo nikakega prostozidarskega združenja, je jedro vseh stremljenj današnje zveze prostozidarjev. Organizacija prostozidarjev je v istem razmerju k prostozidarski ideji kakor oblika k materiji, kakor cerkev k veri, država k policiji. Zveza prostozidarjev je zveza ljudstva v malem obsegu, v kateri zvezi so združeni ljudje raznih nazorov, in ver na temelju ljubezni k bližnjemu; ta zveza polagoma pripravljata združenje vsega človeštva v mogočno vez. Le ako se podpira pravo ljudskost, je mogoče doseči zmago idejam prostozidarstva.

Sredstvo, s katerim skuša prostozidarstvo doseči svoj cilj, je predvsem delo. Vsak človek naj dela, prvič zato, da obdrži svojo existenco, drugič pa je njegova dolžnost, da se trudi in dela za svoje duševno izpopolnjevanje, zlasti pa se mora potruditi, da obvlada svoje strasti in poželjenja, predsodke, vraže; posebno pa mora premagati še strah pred smrtjo; vse to mora premagati, ako hoče postati pravi človek in idealni graditelj boljšega, svobodnejšega jaz, ako hoče postati prostozidar, in na ta način tudi sograditelj dobra in svobode ljudstva. Zvezo prostozidar-

darjev se more namreč tudi smatrati združenje delavcev za lepšo bodočnost ljudstva. To svojo zgradbo imenujejo zgradbo ljudskega svetišča, zato pa tudi prostoziidarški obredi, gesla itd. spominjajo na graditeljstvo, zidanje. Drugo sredstvo, s katerim skuša prostoziidarstvo doseči svoj cilj je dobroteljnost. Človek, ki deluje bolj za ljudsko srečo kot pa za svoj lastni blagor, ima vsled tega delovanja mnogo več radosti, kot pa obratno. Potrebno pa je, da se pozna tisto dobro, katero potrebuje bližnji, in potem se mora ravnati, ne pa brezmiselno deliti miloščino. Zato pa je potreba oprezno presoditi namen dobrotelnih dejanj in samo to narediti, kar vresnici podpira ljudski blagor. Tretje sredstvo pa je združevanje, skupnost. Gojiti stike z plemenitimi ljudmi, ki hrepene po vzgoji srca in duha ter se med seboj podpirajo na poti k izpopolnitvi, je pravo sredstvo, s katerim se utrdi vzajemno delovanje po dovršenosti stremelih ljudi.

Napačno je smatrati prostoziidarstvo kot red, ker red zahteva slepo pokorščino, pri prostoziidarjih pa velja princip: „jednakost, svoboda, bratstvo“. Organizacija prostoziidarjev sestoji samo iz mož. Združenja, ki sprejemajo tudi žene, niso prava prostoziidarska združenja, čeprav se morda tako imenujejo. Član prostoziidarske organizacije lahko postane vsak samostojen mož dobrega imena; pri vzprejemanju se ne ozira niti na narodnost, rodbinske stike, politično prepričanje, stan, poklic ali imetje. Zahteva pa se državljsko polnoletost in gospodarsko samostojnost. Izjemo se more narediti le pri sinovih prostoziidarjev, katere se more sprejeti, če tudi niso še polnoletni član organizacije dobi napram ostalemu svetu ime prostoziidar, ali kratko zidar. V organizaciji sami pa se člani med seboj imenujejo brate in pri tem se opuščajo vse druge titule ali časti. Lahko pa je človek prostoziidar, to se pravi človek, ki smatra kot prvo svojo nalogo podpirati blagor ljudstva, ne da bi bil člen katerekoli prostoziidarske organizacije. Tak človek je prostoziidar v širšem pomenu te besede, prostoziidar v ožjem pomenu besede pa je le tisti, kdor je bil obredno sprejet od redne lože in se udeležuje delovanja prostoziidarstva. Prostoziidarstvo ni niti verska niti politična stranka in se ne vmešava niti v politične zadeve, niti v verske spore.

Organizacija prostoziidarjev ne predpisuje svojim članom nobene določene vere, ampak jim pusti svobodo prepričanja, svobodo vesti, za prostoziidarje se more namreč sprejeti privrženec različnih verstev in ver. Pravi prostoziidarji ne morejo zavrniti nikogar, kdor je svoboden mož dobrega imena radi njegove vere ali prepričanja. Nasprotno zahteva

prostoziidarstvo, da se ne gleda na nobenega človeka kot na katoličana, protestanta, ali žida, ampak kot na človeka ter da se nikdar in nikjer ne pozabi na strpnost. So sicer nekateri sistemi prostoziidarstva, ki so tega mnenja, da samo kristjani morejo biti prostoziidarji; ta sistem je zlasti razširjen na Nemškem in Švedskem. Toda to naziranje nasprotnje smislu prostoziidarstva in ima svoj temelj v tem, da so nekateri prostoziidarji mislili, da se more humaniteto (ljudskost) doseči le v formi čistega krščanstva.

Kakor je bilo že omenjeno, spoštuje prostoziidarstvo vsako prepričanje, ako to prihaja iz odkritosrčne notrajnosti posameznika in zaničuje in nasprotnje preganjanju posameznikov radi njihovega prepričanja. Prostoziidarstvo tudi ne daje prednosti nikakemu verstvu, nikakemu veroizpovedanju, ker je videlo, da je iz sporov raznih veroizpovedanj radi prednosti nastala vedno le nesloga ali krvave vojske in ker prostoziidarstvo stoji ravno tako nad verskimi strankami kakor nad političnimi. Prostoziidarstvo stremi po miru v duhu ljubezni in bratstva in zato se ne vmešava v zadeve cerkev in konfesij, ne pripušča, da bi se v ložah razmotrivalo o člankih vere in o političnih zadevah.

Prostoziidarstvo ne priznava nobene vere kot jedino prave, vpoštevajo pa vsako vero vtoliko, vkolikor je v nji uresničen princip humanitete. Zato pa so bili člani prostoziidarstva vedno tudi razni duhovniki vseh veroizpovedanj in možje najrazličnejših verskih in filozofskih smeri. Prostoziidarstvo se ne umešava niti v verska niti v politična vprašanja. Kot korporacija se prostoziidarstvo ne umešava v prepire radi ustave katerekoli države, ne bojuje se niti za imperializem niti za republiko, njegova ideja se dviga nad politične stranke in njegov princip je stroga pravičnost in nikdar boj vseh proti vsem; organizacija se ne sme udeležiti nobenega političnega prevrata niti nobenega uprizoriti. Organizacija prostoziidarstva se giblje v okvirju zakonov dotičnih držav, v katerih eksistuje. In ako kaka država razpusti lože, ne upira se nikdar temu zveza prostoziidarjev. Ta zveza tudi ne dovoljuje, da bi se v fistih državah, kjer je prostoziidarstvo prepovedano kakor n. pr. v Avstriji in na Ruskem ustanavljalo morda tajno lože, ker bi to nasprotovalo zakonom dotične države. Ne da pa se tudi tajiti, da mnogi člani prostoziidarske organizacije n. p. v Franciji, Italiji, Belgiji, Južni Ameriki igrajo zelo važne vloge v političnem gibanju in to ne vedno v prosepah prostoziidarske organizacije. Ker je zveza prostoziidarjev vseljudska, ne daje prednosti nobeni narodnosti pred drugo. Tudi ne propagira narodni indiferentizem, ampak ravno tako

kakor priznava enakopravnost vsem veram, vsem stanovom, priznava tudi enakopravnost vseh narodov in spoštuje tiste, ki delujejo za blagor svojega naroda. V zvezi prostozidarjev delujejo tudi taki, ki so podpora prestolov, da celo cesarji in kralji so prostozidarji ravno tako pa tudi najbolj goreči privrženci republik, ki že obstoje, ali pa se še le rode in pripravljajo.

Kakor prostozidarstvo nasprotnje preganjanju posameznikov radi veroizpovedi ali narodnosti, ravno tako tudi nasprotnje pretiravanju kakor v verskem istotako tudi v političnem in narodnem oziru. I z vsega tega je razvidno, da prostozidarstvo ni nevarno niti cerkvi niti državi, ker se niti prve niti druge ne dotika z ozirom na njih eksistenco, nasprotno priznava obe, okolikor delujeta za blagor ljudstva. In to je znak nestrpnosti cerkve in tiranske države, ako preganja prostozidarstvo in ne dovoli tozadavne organizacije; nasprotno pa je to znamenje humane cerkve in svobodne, razsvitljene države, ako varuje prostozidarstvo, ali pa ga vsaj pusti mirno delovati. Samo slabost, strah in divji fanatizem streme za tem, da bi prostozidarstvo potlačili ali premagali (Henne am Rhyn).

(Dalje prih.)

Odkrita beseda slovenskim veterancem!

Vlada je razpustila ljubljansko veteransko društvo. Čital sem dotično poročilo in instinktivno sem čutil, da je vlada nehote in na nezakonit način storila nekaj dobrega za slovenski narod, zato me je dirnilo tisto onemoglo jadtovanje gotovih krogov in samoobsebi mi je ušla beseda: suženji. Da suženjstvo je Slovenecem še vedno v krvi in mesu; to je naše narodno prokletstvo.

In ravno v instituciji veteranstva se zelo jasno kaže to suženjstvo, v veteranstvu se najbolje izraža napačna lojalnost slovenskega naroda. Slovenec je vedno pripravljen pasti na kolena, ukloniti hrbet in ko mu žvižga bič po hrbtu ponižno in udano poljublja noge tistemu, ki ga pretepa. Staroveški suženj se je zavedal svojega položaja in bil je takorekoč rojen revolucionar, Slovenec-suženj pa hvali božjo Previdnost in se kar cedi lojalnosti.

Kaj pa je pravzaprav globlji cilj veteranstva? Delati med ljudstvom dobro razpoloženje za militarizem. Da, vzbujati navdušenje za militarizem in njegov zunanji blesk.

Bil sem sam prostovoljec, poznam toraj militarizem ne le iz knjig, ampak tudi iz prakse, zato pa se moram tem bolj čuditi tistim ljudem, ki pridejo iz aktivne vojaške službe, da se morejo sploh še zakaj vojaškega navdušiti. Kaj res ti ljudje še nimajo zadosti uniforme, da jih vedno

še vabi kot malega dečka?! Ali jim ni še ušla iz udov t. zv. „Strammheit“ in ali se njih uho še vedno „naslaja“ nad ostrimi besedami komande?!

Res zagonetni ljudje! Vse mogoče so jim rekli pri vojaki, samo človek ne, in oni še slave nekdanje dni sramote, dočim vsak drug človek stiska pesti pri spominu na tiste čase. Veteranci, saj ste pri vojaki vendar morali prestati toliko ponižanj, požreti toliko psov, prestati toliko bridkosti, kako se vendar morete potem še navduševati, ako le malo trezno mislite na svojo vojaško dobo?!

Navdušili so vas z frazami o širši domovini, za katero je mnogi izmed vas prelival kri. Kako pa so skrbeli za tiste iz vaših vrst, ki so bili pohabljeni ali ranjeni? Nekaterim so dovolili — beračiti, drugim pa, da smejo hoditi od hiše k hiši z lajno, od katere morajo včasih plačati še davek. Vdovam in sirotam padlih prostakov niso dali ničesar, akoravno so izgubile svoje rednike.

Ti motivi gotovo ne navajajo k ustanavljanju veteranskih društev, ampak nasprotno, da se jih prostovoljno opusti, kot središča reakcionarnega in vladnega mišljenja. Vlada dobro ve, kak velik pomen imajo za njo korporacije te vrste, zato pa jih na vse mogoče načine podpira seveda vsled svojih lastnih interesov, nikdar pa ne iz ljubezni do ljudstva. Tudi uradi jim grejo na roko, dokler se morda ne začne v teh korporacijah razširjati bolj sveži, bolj ljudski duh, ki sam naravno pelje h koncu take korporacije. Toda že ta opora, ki jo imajo ta društva pri ljudeh, ki so sovražni vsakemu napredku, bi morala odpreti članom oči, da so samo slepo orodje v rokah vladnih ljudi, ki imajo slabe namerje.

Vem, da je med veteranci mnogo ljudi, ki so tako slepo navdušeni, da bi bila za nje vsaka beseda zamanj. Na drugi strani pa zopet vem, da je v teh društvih mnogo delavcev, obrtnikov, trgovcev itd., ki gotovo niso mnogo razmišljali pri vstopu v to korporacijo. So sicer tam, a sami ne vedo, kako so tja zašli. Tem veljajo moje besede in prosim jih naj sami pri sebe uvažujejo, če res morejo še naprej biti v takih korporacijah.

Morda se bo kdo izgovarjal s tem, da dobi od društva v slučaju starosti, brezdalice ali boleznih podporo. Temu pa rečem z mirno vestjo, da naj gre v druga društva in organizacije, ki imajo tudi podobne cilje.

* Biti veteran in Slovenec v jedri o sebi je nemogoče. Veteranstvo propagira med ljudstvom ljubezen do širše domovine, do vlade, ki je naša mačeha. Spomnimo se le na nekatera zgodovinska dejstva: Leta 1848 reši ban Jelačić Dunaj in Avstrijo pred Madjari. — Leta 1908 pa streljajo vojaki v Ljubljani od zadaj na Slovence, na Hrvaškem pašuje Rauch,

avstrijskim Srbom pa se je obesilo na vrat veleizdajsko afero. Naši klerikalni poslanci pa se navdušejo za kanone. Ko bi bili Slovenci vsaj enkrat že toliko razumni, da bi sprevidili, kako hudo jim škoduje lojalnost. Ni treba, da bi prisegli sovražstvo vladi, ampak prisežejo naj, da bodo ljubili le sebe.

Se bolj pa moramo biti proti veteranstvu iz širšega stališča iz štališča človekoljublja, ki obsoja vsako nasilje, toraj v prvi vrsti militarizem in vse kar je z njim v zvezi. Ljudje se zgražajo nad posameznim ubojem, med tem pa se navdušejo, uče in vadijo, kako bodo morili v velikem obsegu in z vsakovrstnimi pripomočki moderne tehnike.

Da to vse povzamem, sklenem iz stališča humanitete in kot Slovenec z željo, da bi dala razpustitev ljubljanskega veteranskega društva po vladi podnet k prostovoljni razpustitvi vseh veteranskih društev po naši ožji domovini.

Škofov „Slovenec“ debelo laže

o „Svobodni Misli“ v svoji 23. št. letošnjega letnika iz dne 29./I. 09, ko trdi, da izkuša „Svobodna Misel“ po svojih dobro plačanih agentih v Pragi tudi slovensko kri otrovati s svojimi nenravnimi načeli. — Uredniki okrog „Slovenca“ imajo to fiksno idejo, da mislijo, da dandanes mora že vsak človek prodati svoje prepričanje. Ker so oni plačani za svoje prepričanje, sodijo po tem tudi vse druge. Pri „Svobodni Misli“ pa nima nihče niti vinarja plače in kdor sodeluje, dela to iz svojega pravega notrajnega prepričanja in iz navdušene požrtvovalnosti za dobro stvar. Te lastnosti pa so klerikalnim urednikom popolnoma tuja, neznana stvar. Klerikalci tudi ne gledajo na odkritosrčno notrajne prepričanje; njim se gre zato, da človek dela v njih intencijah, kaj ima v srcu to je stranska stvar. Saj je vendar javna tajnost, da so sodelovali pri „Slovencu“ ljudje, ki so bili vse kaj drugega kakor klerikalci. Kake razmere so sedaj v uredništvu „Slovenca“, bi nam vedel gotovo pripovedovati zanimivosti gospod glavni urednik. Bivši notorični ateisti sede po uredniških klerikalnih listov.

Dalje laže „Slovenec“ v isti številki, da „Svobodna Misel“ propagira v 1. številki letošnjega letnika v članku o „Svobodomiselnosti in npravnosti“ nauk, da naj človek v npravnem oziru živi tako, kakor sam po lastnem spoznanju hoče, da se toraj sme udati svobodnim svojim nagonom.“ Svoje somišljenike opozarjamo, da naj še enkrat pazljivo prečitajo omenjeni članek 1. številke in videli bodo, kako nesramna laž je to, kar „Slovenec“ podtika „Svobodni

Misli“. Tako grdo morejo lagati in obrekovati le ljudje, ki stoje na temelju jezuitske katoliške morale. Najčistejši namen dotičnega članka je, povzdigniti vzvišeno idejo npravnosti, ta namen odseva iz vsakega stavka, kar mora priznati tudi vsak pošten klerikalec, ako prečita dotični spis, ki pozivlja ljudi k npravnemu, čistemu življenju.

Kar pa „Slovenec“ piše z ozirom na oni članek je od prve do zadnje besede vse hudobno izmišljeno in ostudna laž. Somišljeniki, prečitajte še enkrat dotični članek in citirano „Slovenčev“ izmišljotino in potem sodite sami o resnicoljubnosti maziljenih in nemaziljenih katoličanov okrog „Slovenca“. Tudi je naše uredništvo poslalo tozadevni popravek „Slovencu“.

Sploh pa je „Slovenec“ začel zopet polniti svoje predale z lažmi o „Svobodni Misli“, v 27. številki tega lista iz dne 4./II. 09 zopet jezuitko zavija resnico. Naši čitatelji se bodo še spominjali, da smo v uvodnem članku 1. številke omenjali tudi strah klerikalcev pred svobodomiselnim gibanjem. „Svobodna Misel“ je pisala: „Boje se nas pa tako (namreč klerikalci), da so pri dogovarjanju glede skupnega nastopanja med liberalno in klerikalno stranko na Kranjskem morali liberalci obljubiti, da ne bodo nikakor pospeševali gibanja „Svobodne Misli“. Tako naša revija: Mi smo s tem konstatirali le fakt, ki se je res zgodil. Nikakor pa nismo s tem trdili, da bi bila liberalna stranka katerikrat le najmanje podpirala „Svobodno Misli“. To bi bila velika neresnica, če bi kaj takega trdili.

„Slovenec“ iz omenjenega dne pa zopet grdo zavija naš zgoraj citirani stavek in sicer v tem smislu, da smo mi pisali, da so v času „sloge“ liberalci od klerikalcev v to obvezani opustili podporo Svobodni Misli in potem pristavljajo, da kdor pozna razmere, ve, da se je „Svobodna Misel“ debelo zlagala! — Faktuu pa je, da liberalci niso nikdar podpirali „Svobodne Misli“ ter da jo sploh nobeden ne podpira, ampak list izhaja s sredstvi, ki jih prinaša naročnina. Pri „Slovencu“ pa postavljajo resnico na glavo. Objavili pa smo to radi tega, da bodo naši čitatelji vedeli, kakšne „moralne“ principe zastopajo klerikalni uredniki.

Ko bi Jezus hodil zopet po svetu in bi slučajno prišel v Ljubljano ter bi šel po Poljanskem nasipu, obrnil bi se v sveti jezi proti neki palači ter ogorčeno rekel: „Kače! gadja zalega! kako boste ubežali sodbi peklenškega ognja?“ — (Mat. XXIII. 33.)

Ogledalo klerikalcev.

V Pragi se je konstituiral obrambni odsek slovenske sekcije „Svobodne Misli“, katerega namen je, delovati na to, da se vsem

onim, katere se preganja radi njihovega prepričanja na ta ali oni način pomaga. Prišel je tisti čas — „velik moment“ ga imenujejo klerikalci — da je klerikalizem na višku v naši domovini.

In kjer zagospoduje klerikalizem, tam se udomači nasilje. Gorje tistim, ki so le količkaj odvisni od klerikalcev. Prej ali slej padejo kot žrtev, ako nečejo prodati svojega prepričanja in zamoriti glas svoje vesti. Klerikalcem se gre le za moč. Zato pa je njih npravno vprašanje, vprašanje moči. Da le dosežejo moč, vlado, to je prvo. Kako jo dosežejo, je stranska stvar, čeprav se pri tem tepta vse principe npravnosti, poštenja, ljubezni do bližnjega. Za eno zaušnico jih vrnejo po Krekovem učenju dve, štire ali pa sto. Mogočno že rožljajo z ključki kranjske deželne blagajne; da bodo „pravično“ delali, se razume, ker od klerikalcev ni drugega pričakovati.

Najslabše se bo godilo naprednim učiteljem, ki so sedaj popolnoma v oblasti klerikalcev. Bomo pripravljeni na mnogo persekucij učiteljev od strani klerikalcev. V vseh teh slučajih bo treba biti na straži. Takoj poučiti javnost, prirejati shode, na katerih naj se ostro obsoja to nemoralno klerikalno počenjanje, da se bo v ljudstvu vzbudil čut za pravico in resnico, ter da bo izgubilo zaupanje do ljudi, ki ga slepe, mu škodujejo in vodijo za nos.

Somišljeniki, obrambni odsek je začel nabirati gradivo za posebno knjižico „Ogledalo klerikalcev“, kjer se bo v pravi luči podalo razne klerikalne lumparije, sleparije, goljufije, krive prisege itd. Toraj vso korupcijo zlasti vodilnih krogov klerikalnega tabora brez usmiljenja in pardona. To „Ogledalo klerikalcev“ se bo razširilo v desetstisočih izvodih med ljudstvo, da se mu bodo že enkrat začele odpirati oči.

Vaša dolžnost je somišljeniki, da podpirate v tem važnem delu delovanje obrambnega odseka. Predvsem nam natančno in zanesljivo sporočite vsak slučaj, ko se bo komu delalo krivico radi njegovega mišljenja in se ga preganjalo. Nadalje pa tudi vse druge „lepe“ reči raznih klerikalnih kolovodij kakor župnikov, kaplanov, poslancev, županov, urednikov itd. itd. Vsak škandal, vsako korupcijo nam sporočite vestno in natančno. Bomo začeli korenito čistiti Avgijev hlev. — Slučaje, ki bodo primerni, bomo spravili pred parlament, ker za nami stoji češka in nemška sekcija S. M., ki imata dovolj poslancev na razpolago.

Je sicer to skrajn boj: toda pravica je na naši strani.

Na skrajne nesramnosti, skrajna sredstva. Somišljeniki, vi pa stojte trdno ob strani obrambnemu odreku in veselili se bomo potem lahko svojih uspehov za pošteno stvar.

Proti klerikalnemu nasilju je treba postaviti res nekaj reelnega, nekaj praktičnega. Zato pa

naj bi v takih slučajih skupno postopali vsi protiklerikalni elementi, ker klerikalna parola je sedaj, ubiti vsakega, kdor ne gre z njimi. Nekaj nasprotnikov bodo kupili, druge pa, ki so jim nevarni in se jim nečejo prodati, bodo skušali, da jih ubijejo na vsak način. Zato pa je potreba, da se začne resno delati proti klerikalnemu nasilju. Treba se je organizirati in sistematično vesti boj proti njim tudi brez pardona, katerega oni nikdar niso poznali.

Osebna in družabna higijena.

Otvorjamo pod tem naslovom nov stalen oddelek v listu, ki bo pod posebnim uredništvom. S. M. se razširja, da se čuti že potreba delitve dela. Pred vsem bomo posvečali v tem oddelku pozornost vprašanjem praktične higijene kot abstinence, vegetarstva, spolnega življenja, duševne higijene itd. Delo na tem polju spada med najvažnejše, saj je cerkev baš na tem polju dosedaj žal ostala vsaj pri nas še neomejen gospodar, prisvaja si nekako posebno stanje v tem oziru in zlorablja to dejstvo v svoje politične namene. Osvojimo si tudi to polje, saj je higijena — morala bodočnosti.

Gospodarstvo v Vatikanu.

Ameriški popotovatelj W. E. Curtis je bival dalje časa v Rimu. Tu je prišel v stik z osebami, ki so v najbližji okolici papeža. Kar je izvedel od teh je obelodanil.

Hočemo navesti nekatere zanimivosti iz Vatikana. W. E. Curtis pravi med drugim: Ko je sedajni papež Pij X. prišel iz Benetk, kjer je bil patrijarh, v Vatikan, da bi nastopil vlado v katoliški cerkvi, je imel velike denarne težkoče. Dragi pogreb Leona XIII. je izčrpal papeško blagajno, v kateri itak ni bilo posebno veliko denarja več, ker so si veliko svoto denarja kardinali med seboj porazdelili. Govorilo se je da je imel Leon XIII. v svoji spalnici skrit ogromen zaklad in tudi se je o tem pisalo, toda tega zaklada niso našli po papeževi smrti, skoraj gotovo so ga gotovi ljudje spravili prej navarno, kot pa ga bi bilo mogoče najti.

Med njegovimi papirji se je našlo 7 milijonov frankov v vrednostnih papirjih in 45 milijonov frankov v dolžnih pismih in vrednostnih papirjih, nalženo v imenu Leona XIII. po kardinalu Rampolu, Mocenu in Cretonu v angleški banki (pri Rotšildu).

Ko se je pozorno pregledavalo denarno stanje umrlega papeža, se je dokazalo, da mu je mnogo denarja ukradel prelat Folchi, ki je bil papežev blagajnik. Pod rokami tega pobožnega duhovnika so ginili milijoni, ki so se ste-

kali iz celega sveta, kot Petrov novčič; in nihče ni o tej tatvini ničesar vedel.

Ko je pred 20 leti nastala med rimsko buržoazijo velika špekulacijska mrzlica, se je ni moglo ubraniti rimsko duhovništvo; da, niti sam papež Leo XIII. in kardinali ne! Pač ni bil pričujoč sv. duh! Ta špekulacija papeža in kardinalov je bila usodna za papeževo blagajno. Papež in kardinali so špekulirali z denarjem in izgubljali pri tem milijone.

Vsled te špekulacijske mrzlice je nastal po nekoliko letih krah in mesto 70 milijonov, katere je zapustil Pij IX. Leonu XIII. kot svojemu nasledniku, je ostalo v blagajni le še 45 milijonov, ostalo je šlo rakom žvižgat.

To dejstvo je odprlo Leonu XIII. oči. Svojo nejevoljo nad kardinali je pokazal tudi na ta način, da je poklical komisijo svetnih uradnikov-strokovnjakov, ki naj bi mu zopet spravili v red knjigovodstvo. Prejšnji duhovniki finančni uradniki so vodili knjigovodstvo tako, da se ni nihče mogel v njem spoznati in da se sploh ni moglo po knjigah konstatirati, kam so izginili tisti milijoni, kateri so manjkali.

45 milijonov, ki so še ostali, je dal papež naložiti v angleški banki, da bi jih gospodje kardinali ne zapravili.

Leo XIII. je obljubil, da bo manjkajočo svoto dopolnil, tako da bo dedščina Pija IX. zopet popolna. Toda te obljube ni mogel izpolniti, ker so se bili v poslednji dobi dohodki znatno znižali.

Ko so bili meniški redovi iz Francije izgnani, je to zelo občutno zadelo papeževo blagajno. Po teh samostanih se je izdelovalo opojne pijače in razne druge izdelke, kar je prinašalo raznim samostanom milijone. — In navada je bila, da se je od teh milijonov pošiljal vsako leto gotov znesek v Vatikan. Ko je Leo XIII. izrazil svoje simpatije francoski republiki, se je zameril francoskim plemenitašem, ki so zaprli svoje denarnice. Iz Francije je prihajala polovica Petrovega novčiča, kar je znašalo na leto 15 milijonov frankov.

Španija je sicer pobožna država, ima množico bogatih samostanov, toda iz te države dobiva papež manj dohodkov kot pa iz švicarske republike. Tudi mala Belgija pošilja v Vatikan več denarja, kot pa velika Avstrija, o katere katoličanstvu se povsod govori. Najbolj goreče pa prispeva v papeževo blagajno ubožna Irska. Ta je sedaj v tem oziru na prvem mestu, odkar je prenehala prispevati Francija.

Zanimivo je tudi to, da je sedajni papež Pij X. postavil na čelo finančne uprave laika, ednega bančnega uradnika, ki je znan vsled svojega trgovskega talenta. Je pač hudo, če blagoslovljenim gospodom ne zaupa niti sam papež več. Ima pač dovolj vzrokov zato, ker v nobenem denarnem zavodu se toliko ne krađe kot v papeževi palači. V teku nekoliko

let se je izvršilo v Vatikanu mnogo tatvin, o katerih se je poročalo po časopisju; še več pa je bilo tatvin zamolčanih. Papež namreč neče, da bi se izvedelo, da so v poslopju božjega namestnika tudi tatovi in vsled tega skuša vsako tatvino zakriti. Ne krađe pa se samo denar, ampak tudi razne dragocenosti.

Sedaj ko se rapidno zmanjšujejo dohodki papeževe blagajne, se na vse mnogo bolj pazi, kot pa preje, ko so se stekali iz vsega sveta milijoni kot voda v Vatikan. V tistih preteklih časih so gospodarili z denarjem kakor na Turškem. Denar, katerega si je marsikateri pobožni revež od ust pritrgal, se je zapravljalo pogosto na pregrešni način. Ko bi pobožni verniki vedeli o vsem tem, bi gotovo več ne pošiljali denarja v Vatikan. Duhovniku pa, ki pobira Petrov novčič, bi pokazali vrata.

Tako se gospodari v Vatikanu z denarjem, katerega dajejo delavci, ki ga zaslužijo z krvavimi žulji, z denarjem, katerega si pritrčajo reveži sebi in svoji rodbini. V Vatikanu pa se goste in zapravljajo denar na še bolj potratne načine kot pa na kateremkoli dvoru.

VOLTAIRE:

Pisma Amabedova.

Uvod.

Ni ga skoro pisatelja, ki bi bil bolj razkrinkal vso umazanost in neumnost katoliške cerkve s svojimi papeži vred, kakor slavni francoski pisatelj Voltaire. Napisal je, kar je mislil, svet se je čudil, spoznal je resnico, duhovništvo pa je stiskalo pesti in proklinjalo slavnega avtorja. Ampak kaj so hoteli črnuhi?! „Težak je boj proti resnici,“ so si mislili. „Bolje bo, ako uničimo nesramnega krivoverca!“ In so se spravili vkup in so preganjali slavnega pisatelja skozi celo njegovo življenje. Toda Voltaire se jim je vedno umaknil, v zahvalo pa jim je napisal še bolj ostre stvari, še bolj je razgalil goljufije cerkve, tako da je stala naposled naga pred vsem svetom in kazala svoje gnjusno telo. Debeli papisti so se tresli sramu in jeze in v Voltairu so videli svoj pogin.

Narodil se je slavni pisatelj 20. februarja l. 1694 v vasi Chatenay, v bližini Pariza. Njegovo pravo ime je bilo François Marie Arouet, ime Monsieur de Voltaire je bil le njegov poznejši psevdonim. Študiral je v jezuitskem zavodu Ludvika Velikega. Med svojimi tovariši je kmalu zaslovel kot velik reformator. Imel je svoboden duh in smel, vsled katerega so ga začeli preganjati. Večkrat je bil izgnan iz Pariza in dvakrat je bil zaprt v ječi v Bastilji. Toda ušel jim je odtod in je pobegnil, zdaj na Nizozemsko, zdaj v Normandijo, v Anglijo itd. Ako je izšla tiste čase na Francoskem kaka pesem ali brošura, brž je moral Voltaire

zavezati culo in odhiteti čez mejo. Vrnil se je šele potem, ko so dobili pravega pisatelja in ga zaprli v Bastiljo.

Tedanje razmere na Francoskem so primorale Voltaira, da je moral pobegniti na Angleško, kjer je živel tri leta in občeval z najznamenitejšimi angleškimi mislitelji in filozofi tedanjega časa. Ves ta čas se je posvetil vedi. Tam si je pridobil najboljše dokaze proti krščanstvu, s katerimi je potem pobijal srednjeveške nazore v tem smislu.

Voltaira imenujejo ateista, človeka, ki ne veruje v nobenega boga. Ampak to ni res. Voltaire je veroval v boga, pod vplivom angleškega deisma, seveda ne v onega, ki ga proslavljajo s kadihom v cerkvah krščanskih, ali mohamedanskih ali brahmanskih, ampak v onega, ki je vzrok vsemiru. Po Voltairu se je udomačil deisem na Francoskem in pod njegovim vplivom se je zgubila avtoriteta cerkvenih dogem. Nedavno se je odločila tam cerkev od države, kar je najrazumnejša rešitev razmerja med cerkvijo in državo. To pa je bil le konec dela, ki ga je začel Voltaire.

Newtonova in Lockova filozofija odseva iz vseh njegovih spisov, toda glavno je razložil svoje nazore v „Filozofičnih pismih“, ki so tajno izšla leta 1731 v Ruenu. Ta pisma so vsled svoje ostre satire vzbudila med duhovščino velik hrup, v parlamentu so jih sklenili zažgati, tiskarja iz Ruena pa so zaprli v Bastiljo. Voltaire jim je še o pravem času ušel v Bazilejo.

Voltaire je bil mojster sloga. Sovražniki njegovi mu odrekajo vse: filozofski duh, originalnost, duhapolnost, poštenost; toda da bi se kdo upal upreti njegovemu slogu — tega ne morejo in nikdo ni tega poskusil. Odlikuje se po svoji žgoči, fini satiri, ki je lahka in lakonična — brez dolgovoznih govorov je znal izraziti svojo misel. H koncu svojega življenja je bila satira njegovo glavno opravilo. Bičal je gnjilobo svoje dobe tako, da se cerkev še sedaj zvija pod njegovimi udarci. Svoje filozofične nazore je rad razvijal v ogrinjalu vzhodnih povesti. Toda razumne se, da mu je bil Orient le maska, pod katero je razpravljal in pokazal ljudem evropske razmere. In ti so radi brali njegove romane, povesti in novele. O čemer bi se njegovi sodobniki bali celo premišljati, ko bi se jim to predstavilo v pravi podobi, temu so se morali v njegovih spisih vendar srčno smejati. Ko je napisal tragedijo „Mohamed“, ki je bila vprizorjena v Lillu, niso mogli njegovi sovrstniki dolgo časa razumeti, da njena tendenca proti mosleminskemu fanatizmu meri pravzaprav na katoliško cerkev. Nastal je hrup in pariški nadškof je grozil z ječo v Bastiljo. Voltaire pa se ni dosti zmenil za to in je posvetil tragedijo papežu Benediktu XIV., ki ni zapazil ironije in je dar vljudno sprejel in je v svoji naivnosti

poslal Voltairu pohvalno pismo in apostolski blagoslov.

Voltaire je eden izmed prvih francoskih pisateljev, njegovi tipi so res francoski. Narodni običaji in njih duh so v njegovih spisih tako rekoč ohranjeni. Poslednjo dobo svojego življenja, v katerem mu je vedno grozila večna ječa, mučilnica in rabljev meč, je prebil v Ferneyro. V Pariz se ni smel vrniti. V oni revni vasici na švicarski meji je poučeval ljudi in bojeval najhujši boj proti verskemu fanatizmu, samostanom in menihom. Tam je napisal tudi najostrejšo kritiko o bibliji.*

Malo pred njegovo smrtjo so mu dovolili, da se sme povrniti v Pariz, kjer so ga z velikim veseljem sprejeli. Čeprav se je nadškof na vso moč trudil, da bi bil Voltaire zopet izgnan iz domovine, vendar se ni izpolnila njegova srčna želja. V miru je umrl slavn pisatelj dne 30. maja 1778.

Začeli smo izdajati prevod enega izmed najkрасnejših del Voltairovih: Pisma Amabedova. To po se Voltaire ne posmehuje katoličanstvu pod masko islama ali kake druge veroizpovedi, ampak nam kaže na eni strani odkrite, nepokvarjene in dobrodušne lnde, na drugi umazano in krutost papeštva. — Ne vemo če bodo naši klerikalci zadovoljni s tem delom, vemo pa dobro, da bi bli grozno veseli, ko bi ne bilo nikdar Voltaira, ki je pokazal ljudem katoliško cerkev, papeštvo in duhovščino v pravi, tako jasni luči.

Prvo pismo.

Amabedovo Shastasidu, velikemu bramanu v Maduri.

V Benaru, dne 2. meseca leta 115652 od obnovenja sveta.**

Luč duše moje, oče misli mojih, ti, ki vodiš ljudstvo po potih Večnega, tebi, o učeni Shastid, ča.t in ljubezen!

Seznanil sem se že, po tvojem modrem nasvetu, s kitajskim jezikom tako, da sem z vspedom prebral pet Kingov, ki se mi zde starejši nego naša Shasta, ki jo razlagaš, in starejši nego pridige vzvišenega Zoroastre in knjige Egipčanov Thaut.

To je prepričalo mojo dušo, ki je bila vedno tebi odprta, da ti spisi in ti nauki absolutno ni-

* Bible enfin expliquée.

** Ta datum odgovarja letu 1512 po našem štetju, dve leti po tem, ko je dobil Alfons iz Albuquerque Goy. Pripomniti je treba, da so šteli bramani 111100 let od dviga in padca nebeških bitij in 4552 let od proglašenja Shaste, prve svoje knjige, čemur odgovarja leto 115652, po našem štetju leto 1512, torej tisti čas, ko je vladal Baber na Mongolskem, Ismael Sophi v Perziji, Selim na Turškem, Maksimiljan I. v Nemčiji, Ludovik XII. na Francoskem, Julij II. v Rimu, Ivana blazna na Španskem, Emanuel na Portugalskem. Opomba Volt.

majo one cene kakor naše; zakaj mi smo edini, katerim je prinesel Brahma, zaupnik Večnega, vest o uporu nebeških bitij, o milosti, ki nam jo je Večni naklonl, o stvarjenju človeka; drugi, mislim, ne govorijo o teh vzvišenih stvareh.

Drugače mislim, da ne črpamo ničesar od Egipčanov niti mi, niti Kitajci; redno in omikano družbo so dobili šele dolgo let za nami, ker so morali spraviti Nil pod svojo oblast, predno so mogli obdelavati polja in staviti mesta.

Naša sveta Shasta je stara, to omenjam mimogrede, le štiri tisoč pet sto dvainpetdeset let; dokazano je namreč v naših ustnih izročilih, da je prehajal ta nauk več stoletij od očeta na sina, predno je bila spisana sveta knjiga. Željno pričakujem tvojega očetovskega pouka.

V času, ko so dobili Portugalci Goy, je prišlo nekoliko evropskih učencev v Benar. Med njimi je tudi eden, katerega učim indijsčine; zato pa me uči zopet on neki drug, tekoč evropski jezik, laščina se mu pravi. Ta jezik je jako smešen; skoro vse besede se končujejo na a, na e, na i in na o; pridno se ga učim in kmalu bom mogel v svoje veliko veselje čitati evropske knjige.

Ta doktor se imenuje pater Fa-tutto: jako vljuden je in prijazen, predstavil sem ga Dragovi, krasni Adati, ki so mi jo moji roditelji in tvoji sorodniki namenili za ženo: uči se z menoj italijansko, sklanjava glagol ljubiti, za to sva potrebovala samo eden dan, dočim za druge glagole dva dni. Razven nje imam najrajši izmed vseh ljudij tebe. Molim in prosim Birma in Brahma, da bi ohranili dneve tvoje do veka stotridesetih let, v katerem je življenje že breme.

RAZNO

Svatopluk Čech o verstvu. Ta največji češki pesnik, ki je umrl 23. febr. l. 1908, ljubljeneč češkega naroda, se je sledeče izrazil o verstvu:

„Predvsem povdarjam, da se ne prištevam k nobenemu gotovemu veroizpovedanju in da niti razumeti ne morem, kako je to sploh mogoče, da se more v resnici izobražen človek izdajati za vernega katoličana ali protestanta itd. Ako iščem vzrokov takega ravnanja, se vedno domislím: osebne koristi, vpliv zunajnih okoliščin ali pa posebnega čustvenega nagnenja, katerega povzroči čar otroških spominov in podobno. V vsakem teh slučajev pa vidim, da se vara druge ali pa samega sebe.

Tako je sodil o verstvu Svatoopluk Čech. Ta opazka je bila najdena v njegovi literarni zapuščini med mnogimi drugimi.

Prst božji! V občini Naxi se je med mašo sesedla cerkvena streha; strop se je udrl in bilo je ubito 40 vernikov, 100 pa ranjenih. Ali je bila to morda božja kazen, ker so šli v cerkev molit. Čudna so pota božje usmiljenosti in pravičnosti!!

Samomor kaplana. Alojzij Tröster, kaplan v Semriachu na Stajerskem se je na sveti večer ustrelil, ko je odslužil polnočnico. Vera je pač slabo sredstvo proti samomoru. To naj vzame na znanje prof. bogoslovja A. Ušeničnik.

Neverni papež. Vedno bolj mogočno plapolja prapor nevere. Ne samo laiki in duhovniki so neverci, nevera se oprijemlje celo samega svetega očeta Pija X. Ko so ga pred božičem posetili nekateri katoliški žurnalisti, jim je med drugim rekel sledečne pomembne besede: „Zamanj se zida cerkve, vstanavlja verske šole, prireja misijone. Vsa ta dobra dela in hvalevredna stremjenja bodo ničeva, ako se dober in pošten tisk ne oprime ofensivnega in defenzivnega orožja in ako ne bode zelo razširjen.“ Sveti oče se sploh nič več ne zanaša na božjo pomoč in vsegamogočnost. Niti ne zaupa več priprošnjam Marije Device. Ne zanaša se več na maše in molitve po cerkvah, jedino rešitev vidi v klerikalnem tisku. Slovenski škofje bi toraj v papeževem smislu najbolje naredili, če bi cerkveno imetje dali za klerikalno časopisje. Tudi cerkve naj bi se prodalo v ta namen. Iz marsikaterih cerkve bi se dalo narediti gledališče, zabavni lokal za dotični kraj. Ljubljanski škof bi se gotovo ne branil denarja, ki bi ga dobil od take kupčije, ker je znana stvar, da potrebnje mnogo denarja in je večkrat v stiskah.

Število semenščikov v Pragi. Letos je vstopilo v prvi letnik bogoslovja polovico manj dijakov kot lani. In sicer jih je vstopilo na češki oddelek 9, na nemški 10; iz vsakega oddelka pa je med letom še poeden izstopil. Kljub vsem materijelnim in ekstenzičnim ugodnostim se dijaštvo na Češkem ogiblje semenšča. Dobro znamenje. Mladi ljudje nečejo prodajati svojega prepričanja. Bolje je stradati kot pa se prodati! To polagam na srce vsem slovenskim lemenatarjem.

Krajevna skupina slov. sek. S. M. v Pragi je priredila dne 27. januarja predavanje: Ali ima res krščanstvo kake zasluge za našo kulturo? Referirala gospodična Karla Kleinova. 10. februarja pa je predaval gospod Dr. Schmegler, bivši rabin: Nastanek biblije.

Uredništvo. I. št. III. letnika je bila zaplenjena in sicer članek „Odgovor obč. J. B. iz K.“ Dotični članek je razpravljaval o eharistiji. Radi te konfiskacije bo podana v parlamentu interpelacija in potem bomo članek zopet priobčili. — Somišljenike prosimo, da nam pridno dopisujejo in nas natauko informirajo o „delovanju“ klerikalcev po domovini.

Upravništvo. Kdor spremeni bivališče naj to oznani in zajedno z novim naslovom pošlje tudi še starega. — Naslove in imena naj se piše razločno. — Kdor lista ne dobi, naj takoj reklamira. — Tisti, ki so naročili znake, jih dobe v najkrajši dobi.

Mnogo naročnikov je, ki še niso plačali naročnine za l. 1908. Naj vendar že store enkrat svojo dolžnost.

Somišljeniki, agitirajte za „Svobodno Misel“, širite jo, pridobivajte novih naročnikov.

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pridobivajte novih naročnikov; pošiljate nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec

in stane za Avstro-Ogrsko:

na leto K 3—

polletno K 1-50

izven monarhije:

na leto K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarji dobe znaten popust.

Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. — Redaktor L. Lotrič. — Tiskarna Dyk a Ryba, Praga-Vršovice.